

COSINZEANA

REVISTĂ LITERARĂ ILUSTRATĂ

REDACTOR:
SEBASTIAN BORNEMISA

Cuprinsul:

Ion Agârbicean: Ceasuri de seară.

Aurelia Pop: Sonet, poezie.

Adrian Corbul: Scrisoare din Bre-
tania.

T. L. Blaga: Inventatori și invenții.

Vasile Al-George: Te duci, poezie.

A. Fogazzaro—D. Tomescu: Mis-
terul poetului, roman.

FLORI DE-O ZI:

A. C.: Paserile și aeroplanul.

T. Murășan: Despărțire.

ILUSTRĂȚII

Abonamentul pe an . . . cor. 12

Abonamentul pe 1/2 an . . . cor. 6

Pentru străinătate pe an . cor. 20

Librăria Națională, S. Bornemisa

Orăștie—Szászváros

Cele mai noi
cărți literare!

<i>Liviu Marian</i> : Printre stropi	cor.	1.50
<i>Iosif</i> : Căntece, poezii	"	2.—
<i>Chiru Nanov</i> : Peste Dorna, note de călătorie	"	1.50
<i>Dostoievsky</i> : Amintiri din casa morților, roman	"	1.50
<i>I. U. Soricu</i> : Florile dalbe, poezii	"	2.—
<i>V. Eftimiu</i> : Poemele singurătății, poezii	"	2.—
<i>M. Cruceanu</i> : Spre cetatea zorilor, poezii	"	1.50
<i>Dr. E. Sterian</i> : Educația sexelor	"	1.50
<i>Al. Ciura</i> : Foiletoane	"	1.60
<i>N. Zaharia</i> : Viața și opera lui Eminescu, studiu	"	3.—
<i>H. Stahl</i> : Dela manevre și alte schițe vesele, ...	"	1.50
<i>Novicow</i> : Emanciparea femeii	"	2.—
<i>P. Eliade</i> : Studiu despre M. Maeterlinck	"	1.—
<i>V. Onițiu</i> : Din cele trecute vremi	"	2.—

Cele mai noi
cărți literare!

Pentru porto să se trimită deosebit 20 bani de-o carte. Comandele se execută cu cea mai mare promptitudine. Librăria e provăzută cu un bogat asortiment de cărți literare, și la dorință procură și cărți cari îi lipsesc. Mai are mare depozit de hârtie de cancelarie și pentru scrisori, cerneală și revizite școlare. Cereți catalogul gratis și franco.

CCU Cluj / Central University Library Cluj

Depozit românesc
de

PIANE ȘI ARMONIURI în Sibiiu, str. Cislădiei 7.

Piane și pianine din cele mai bune fabrici din Austria și Germania, în nuc mat sau poleit, în lemn negru, mahagon, palisandru veritabil, construcțiune modernă, cadru pancerat, agrafe, moderator etc., — se pot cumpăra cu preț foarte favorabil în depozitul meu. Transportul și pachetarea sunt gratuite. Școalele, reuniunile de cântări și alte instituții culturale primesc favor special.

Armoniuri de școală
bune și solid lucrate.

Rog sprijinul onoratului public român.

Cu distinsă stimă

TIMOTEI POPOVICI,
profesor de muzică

Sibiiu—Nagyszeben

Strada Cislădiei 7.

10—20

A APĂRUT

în editura „Librăriei Naționale”
din Orăștie:

LIVIU REBREANU: FRĂMÂNTĂRI,

un frumos volum de nuvele, în care finăru scriitor ardelen dovedește un bogat talent și o fină pătrundere a sufletului omenesc, prințând în tablouri pline de vieață caractere, cari te zguduie și te mișcă adânc. — Prețul unui volum e C 1.50 + 10 bani porto.

Cele mai de samă nouăți literare,
apărute în 1911 în Ardeal, sunt:

Alexandru Ciura: Amintiri
și „Almanahul
scriitorilor dela noi”,

care cuprinde fotografiile alor 46 scriitori ardeleni și câteo bucață literară inedită a lor. — Prețul fiecăreia e cor. 1.80 franco. :: ::

Cine le comandă amândouă
le capătă cu cor. 3.20 franco.

Se află la

Librăria Națională, în Orăștie.

A apărut

POEMELE SINGURĂTĂȚII

de **VICTOR EFTIMIU**, autorul neîntrecutei piese: „Înșiră-te mărgărite”. — Volumul elegant, pe hârtie fină, de 224 pagini, cuprinde toate poeziile talentatului scriitor, care într-o formă ușoară, singură în felul ei în literatura noastră, ne redă în versuri pline de măestrie și de farmec sentimentele unui suflet de-apururi zburciat.

Volumul a apărut în editura „LIBRĂRIEI NAȚIONALE” din Orăștie — Szászváros.

Prețul unui exemplar e cor. 2.—. Pentru România Lei 2.50. — La comandă de peste 5 esemplare se espediază franco; iar la una de peste 10 esemplare se dă un rabat de 10% și se espediază franco.

GOSINZEANA

REVISTĂ LITERARĂ ILUSTRATĂ

REDACTOR: SEBASTIAN BORNEMISA

CEASURI DE SEARĂ

— TOT MAI BUNI —

ION AGÂRBICEAN

Tot mai îngăduitori față de scăderile, de lipsele ce le observăm la alții, tot mai primitivi de binele și frumosul ce-l descoperim la vecinul nostru, iată ce aş vrea să înțeleg prin „tot mai buni”. Suntem răi când ne simțim satisfăcuți de scăderile altora, și-i urim pentru ceea ce descoperim în ei frumos și nobil, înalt și superior nouă.

Azi am trecut prin umbroasele poeni ale pădurilor bătrâne și-am văzut florile albe și roșii, azurii și albastre, chiar și flori cari la umbră băteau în negru — trăind într-o dulce armonie. Fiecare eră regina fericită a pajistei din jurul său și râdea în soare netulburând-o întru nimic faptul că și vecina sa strălucește într-aceeaș mare de lumină. Fiecare primea visita înțaișilor fluturi cu aceeaș înclinare gingașe, ori că mustăciosul curtezan venia din văzduhul semin de-auna la dansa, ori că sbură de pe altă floare. Abia am zărit un bujor care-mi părură că tânjește, dar de sigur se îmbolnăvea nu pentru că celelalte flori erau frumoase, ci în umbră fiind, sub o tufă, se dorea după lumina soarelui. Dela parfumul vioarei până la aroma pișcătoare de potroacă de sigur că e o mare depărtare; însă cine va putea arăta o floare care să n-aibă ceva deosebit, de preț, ce într-altele nu află? Pădurile sună până în adâncuri, simțesc furtuna care la miez-noapte își vâdește mânia în sclipiri de fulgere vineșii. Mă întind pe podmol sub streșina de pae a colibeii, și nu pot să uit dulcea armonie în care trăesc florile pădurii. Ce deosebire între viața lor și a noastră!

Totuș și noi purtăm fiecare o floare în noi, noi înșine am putea fi tot atâtea flori ale vieții. Un singur lucru ne lipsește: să fim tot mai buni. Haina de floare a sufletului nostru e bunătatea, acest larg, imens simțământ în care se contopește par-că tot ce e bun și frumos în noi.

Pasul cel dintâi spre bunătate îl faci începând să fi îngăduitor față de scăderile altora. Să nu judecăm umilitor, să nu disprețuim cu batjocură, să nu ne revoltăm în fața scăderilor vecinului. După cum înce-

pem să fim răi când ne bucurăm de răul ce-l descoperim într-altul, vom începe să fim buni atunci când nu ne bucurăm de răul ce aflăm într-alții, ci suferim.

În viață întâlnim destui oameni cari sunt gata să ierte cutare slăbiciune a supusului său și a unui prietin, dar foarte puțini cari să nu se simtă aplicați a-l judeca umilitor ori chiar a-l batjocori în aceeaș clipă. Ne place să fim marimonioși. De aceea în viață vom vedea destul de rar bătaii sau răsbunări personale, pe când de dispreț și de batjocură e plină aceeaș viață. Cine dintre noi nu adună cu o sârguință uimitoare și ascunde în sufletul său ca într-un depozit, micile ori marile defecte de înfățișare, de vorbire, de scris, de purtare a celui mai bun prietin al său? Cine nu privește din când în când în acel ascunziș și nu zimbește satisfăcut? Apoi de multeori nu rămânem aici. Într-o societate, la vreo halbă, cu vreun alt prietin bun ne obicinuim să scoatem din acel ascunziș căleo petricică, pe care pentru valoarea noastră, știe Dumnezeu de ce, o credem nestemată, și să o arătăm în toată diformitatea ei și altora. Sunt oameni chiar cari rabdă bucuros prostia altora, în vreme ce-i face ridicoli în fața lumii în aceeaș clipă. Prostia de altfel e adevărată numai când e voită: când cineva vrea să apară ceea ce nu-i, să treacă peste puterile sale. N-ar fi mult de zis dacă ne-am bate joc numai de această prostie. Ci sunt atâtea scăderi firești, organice, defecte de trup, de inteligență și de spirit, de cari nu-s răspunzători cei ce le poartă, pe cari nime nu le-ar purta bucuros prin viață. Mulți le iau și acestea de apariții vrednice de dispreț, de prostie și își bat joc de-o slăbiciune, care tot așa de bine putea fi și a lor.

A suportă în chipul acesta scăderile altora nu înseamnă a fi îngăduitori față de ei. Adevărata valoare a activității noastre niciodată nu vor judecă-o alții ci noi înșine. Zadarnic, deci, în fața prietenului ne vom face că nu i-am băgat în seamă defectul, iar în dosul lui, ori în noi înșine vom râde de el. După cum cinstit nu ești când te crede altul ci când te știi și te simți tu astfel, tot astfel și cu bunătatea.

Stau și mă gândesc — în vreme ce vijelia dela miez-noapte se tot apropie, trimițând salve tot mai dese de biruință, mă gândesc pentru ce suntem așa de aplicați a ne bate joc de slăbiciunile altora? Și nu aflu decât un singur răspuns: egoismul nostru rău

priceput. Ni se pare că batjocorind pe alții, ne creștem valoarea noastră. Egoism rău înțeles, pentru că noi nu câștigăm nimic.

Sunt oameni cărora defectele altora nu le dă numai material de pușin nobilă distracție, ci acestea le servesc drept hrană. Se bucură de ele. Aceștia sunt cei mai depărtați de bunătate. S-ar putea asemăna răpitoarelor persoane cari prefer hoiturile decât să alerge după carne proaspătă.

Să fie într-adevăr atât de greu a rămâne cel pușin indiferent, dacă nu îngăduitor, față de defectele altora? Lumea e plină de batjocuri, de dispreț, de vorbiri în taină. Hrana tuturor acestora lipsurile cunoscuților. Să fim într-adevăr condamnați a trăi în această inferioritate morală?

Nu. Trebuie numai să ne deprindem a gândi. Noi cugetăm foarte rar în viață. Sportul cel de pe urmă ni-e mai plăcut decât a gândi. La baza faptului că ne purtăm astfel față de defectele prietinelor, zace lipsa unei gândiri mai adânci.

Dacă ne-am da osteneala să pătrundem — nu chiar așa de adânc în această împărțire a gândirii, am descoperi multe scăderi chiar în noi înșine. Lucru ciudat acesta, dar adevărat! Cerce ori cine a se gândi mai adânc și nu va mai vede pe alții, ci pe sine însuș, nu scăderile altora, ci ale sale. Unele greșeli va înțelege îndată că-s din vina sa, alte defecte, va pricepe că le are dela fire. De-aici nu-i departe să înțeleagă că el nu va fi doar o excepție în viață, ci că toți oamenii vor fi la fel. După o vorbă veche omul care nu se gândește e ca cel cu nasul cărni care niciodată nu s-a privit într-o oglindă, ci a tot râs de nasul altora.

Deși nu ne vom împăca totdeauna cu scăderile noastre, pricepându-le, totuș față de noi vom fi îngăduitori. Și începând prin aceasta, vom fi și față de alții.

Putem ști cu siguranță că un om, care nu face altceva decât să-și rădă de altul, se va roși ca para focului, ori va rămâne uimif îndată ce i-am spune în față, cu sinceritate, un defect de-al său. Iar cel ce vorbește pușin despre alții, nimic despre sine, nu se va tulbură cătuș de pușin spunându-i cutare slăbiciune ce are. El a știut-o înaintea ta.

Începând a ne gândi începem a fi îngăduitori și a face pasul cel dintâi spre bunătate. Mai greu se vor apropia de acest prag de aur cei cari simt un deliciu în defectele altora. Aceia trebuie să se vindece întâi de perversitatea simțurilor.

Începând prin a fi îngăduitori vom descoperi numai decât o mulțime de calități bune în oamenii de cari am râs mai înainte. După cum nu-i o floare fără arome miros, folositor ori trumos, tot astfel nu e om care să nu-și aibă părțile lui bune. Le vom găci rând pe rând și de-odată ne vom afla în fața unui suflet ca și al nostru, în fața unei laine tot așa de adânci, în fața fratelui nostru.

Dar acesta nu e decât întâiul pas spre bunătate. Sub toate formele ei, viața omenească e uimitoare.

Sunt în lume o mulțime de oameni buni, și nu trebuie să ne mirăm că noi nu învățăm nimic dela dânșii? Nu trebuie să ne umple cea mai neșămurită uimire când vedem oameni cari dujmănesc pe cea cari poartă în sufletele lor frumosul, binele? Nu sunt chiar talente cari nu pot suferi alte talente? Nu sunt oameni cari se simt jigniți în persoana lor, dacă aud sau citesc lauda altora? Și ce se laudă în acești „alții”? Tot frumosul și binele pentru care luptă ori e slăvit și el. Nu trebuie să ne uimim când vedem oameni cari de-adreptul urăsc și dujmănesc pe cei în care au descoperit ceva frumos sau de preț?

Fiecare din noi va fi avut ocazia să audă vorbindu-se despre altul pe care-l cunoaște și prețuește: „E un om de duzină. N-are nici un talent“ ori chiar: „E un prost; un mărgenit“. Pe cel care vorbește așa îl știi asemenea om cu multe calități bune. Cum poate să nu vadă ceea ce-i frumos într-altul?

Aici se răspunde de obicei: usurpătorii nu-s niciodată bine primiți, ci, pe cât se poate, decapitați.

Numai cât aici e greșala de căpetenie în care cădem: credem în usurpători. Credem că dacă cineva-i un bun luptător, nu voiu putea fi acelaș și eu; credem că un suflet frumos întunecă pe altul, un talent cade în fața altuia.

Totuș câte flori nu-s pe câmp și totuș nu-s destule, câte stele pe cer și totuș ar mai încape! Tronurile stăpânilor pământene sunt numărate: atâți moștenitori și mai mulți nu. Dar, cu privire la bine, la frumos, cine-ar cuteza să spună: atâți preoți câte altare? Cine nu poate ridică un altar frumosului, bine-lui? Cine nu poate jerfi acolo în toată tihna fără ca să stângenească pe alții? Ori doară se teme cineva că se va epușa frumosul și binele? Sau focurile aprinse de genii, talente, inteligenți scăpărătoare, inimi mari, vor fi odată așa de mari încât să lumineze toată lumea, toate căile existenței, așa ca noi să nu mai avem ce face cu lumina noastră? De-aceasta ne temem?

O, împărăția binelui și a frumosului e nemărgenită. Bietele minți și inimi omenești niciodată nu vor putea epușa acest material. Pătrundă cineva cât de adânc, simtă altul cât de intensiv, îmi va mai fi rămas și mie și ție, și celor ce vor trăi după noi cu milioane de ani nemărgenit „teren de exploatare“.

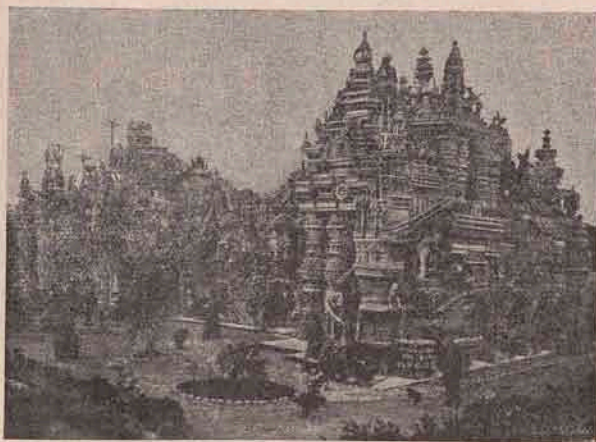
Deci, pentru ce nu învățăm dela cei buni, pentru ce sunt oameni cari nu vreau să vadă frumosul din alții?

Causa principală se vede a nu fi emulația egoistă, ci iarăș un defect al cunoștinții de noi înșine. Având conștiința unor calități bune, ni se pare că le avem pe toate. Suntem mulțumiți și nu cercăm să ne câștigăm altele. Ni se pare uneori deadreptul o batjocură când auzim că cutare are o calitate bună. Nu ne pare bine chiar când aceea o avem și noi, iar când nu o avem credem că ni se aduce o ofenză. Nu ne îndurăm să cercetăm mai deaproape și din motivul că nu credem, și pentru că ne temem, poate, să nu descoperim un mărgăritar.

Poate nu este om care să nu cadă în cursa aceasta, în unele ceasuri ale vieții să nu creadă că el e cel mai desăvârșit și atunci nu s-ar schimba cu toată lumea. Gândindu-ne mai adânc, însă, nu va fi cu puțință să nu vedem că este o serie nesfârșită de frumuseți sufletești cari încă nu-s în posesiunea noastră. Vom vedea că sufletul nostru e cu mult mai încăpător decât l-am crezut, că zilnic să-i adăugăm ceva, și nu vom aduna tot ce se poate. Cu cât vom descoperi mai multe lipse de frumos și de bun în noi, cu cât vom vedea mai clar noile calități ce trebuie să ni le câștigăm, cu atât vom crede mai bucuros în frumusețea ce sălășluiește în sufletele altora. Încet încet vom descoperi precum în noi așa și în alții vecinica lăcomie după bine și după frumos, vom descoperi același suflet, același frate. Și atunci ne vom bucura de mărgăritarul ce-am descoperit în alții. Lumina ce inundă sufletele frumoase ne va slugi să descoperim și în noi frumusețile ascunse. Căci tot ce e bine și frumos în noi e făcut să ne apropie, să ne îmbogățim împrumutat, să ne cunoaștem, să ne iubim. Binele și frumosul e strigătul de comandă ce și-l trimitem sufletele noastre, călăuzindu-se pe drumul cel adevărat al vieții.

Învățăm unii dela alții și nu ne simțim umiliți, tot astfel să nu ne simțim umiliți a ne face mai frumoși, mai buni, mai oameni unii dela alții. Să aruncăm numai o privire mai adâncă asupra acelei temute usurpări, cari ne-ar împedeca de-a ne aprea împrumutat! Vom vedea că nu-i decât o sperietoare, că la masa lungă și bogată a binelui, a frumosului, a tot ce e înalt încapem bine, ne putem sătura cu toții, putem duce și celor de-acasă, rudeniilor și prietenilor, și va rămâne hrană pentru toate generațiile. Căci în locul hranei îndepărtate de noi, vine vecinic alta nouă deși poate e tot aceeași sub nesfârșite forme.

Tot astfel norii ce tună de sus, împletindu-și cingători de foc, în ceasul acesta de seară vor crede că ploaia ce-o trimitem ei e cea din urmă ploaie ce cade de pământ de aceea o izbesc cu furie nemaipomenită

Această curioasă construcțiune se înalță în localitatea Hauterive (Franța). A fost clădită numai de un singur om, de un factor postal, din pietre și ciment, timp de 35 de ani. Nimeni nu i-a ajutat să ridice această fantasmagorică arhitectură, în toată vremea asta.

Frații Gabriel și Alphonse Chanteau în Paris, amândoi pictori și gemeni. Asemănarea lor e uimitoare, după cum se vede și în chip și s'au căsătorit cu două surori tot gemene.

între bubuiri adânci și limbi de foc, precum la capătul lumii. Dar în clipa în care ei se distramă dându-și puterea pământului, dansând nebunește pe bolta de frunze a pădurii, alți nori se încheagă în înălțimi vii deasupra mărilor, cu altă ploaie.

...Ci eu stau de mult în colibă și privesc ochiul ge jar din cenușe. De-afară m-au alungat de mult picurii grei, cari, și acum, tot mai ropăe departe prin păduri.

O O O

Sonet

*Ce dulce-i cântecul de primăvară
Și câtă vrajă e'n frumuseța firii,
Când înfloresc în straturi trandafirii
Și ne suid atâtea flori pe-afară!*

*Când pleacă șopotind prin crengi zefirii,
Se 'ntrec miresmele peste hotară,
Iar prin desişuri murmur de izvoară
Îngână tainic basmele iubirii.*

*Aș vrea să-mi zăvorăsc pustiu 'n casă
Și să mă duc pe căi scaldate 'n soare,
Printre covoară verzi de iarbă deasă*

*În lumea florilor fermecătoare...
Să simt aci durerea cum mă lasă
Și cum se stingea jalea mea și moare...*

AURELIA POP

Scrisoare din Bretania.

— In Nantes — Notre-Dame de Bon-Secours — Landa bretonă — Ruinele fortului Clisson. —

Azi dimineață am părăsit cartierele industriale din Nantes, urmăriți de zgomotul titanicele ciocane cari lovesc, turtesc, ropotează în ritm precipitat pe enormele cămăși de oțel ale cuirasatelor. Ziua începuse cenușie și vagă; o brumă fină, străvezie, de un „gris-perle“ odihnitor umplea cuprinsul, se lăsa pe acoperișuri, învălea copacii ca un praf impalpabil și proaspăt. Și bruma aceasta, care nu este altceva decât respirația răcoroasă și vastă a oceanului, ce-și rostogolește valurile nu departe de aci, se întindea peste case și grădini, peste coline și munți ca o oglindă a nedeslușitei imensități.

Puțin câte puțin masivele uzine cu fațadele înalte, glaciale, întretăiate de ferestre severe, au încetat să-și profileze siluetele prin ceață. Străzile se îngustau. Clădiri mărunte în fundul curților, se deslușeau prin zăbrelele porților de fer. Apoi, o uliță și mai îngustă, mărginită de case vechi și mărunte, de lemn șubred sau de granit întunecos, cu balcoane bășicate, cu vitraiuri colorate și sumbre, ne-a oprit câteva minute pe loc. Intr'o scobitură de zid, o Sfântă Fecioară de faianță, cu rochie albastră, cu profilul fin și naiv ne impresionează tot așa de mult ca fațada marelui catedrale. De câți zeci de ani nu o fi zâmbind ea în mijlocul venerabilelor căsuțe, clătinate de ani? Pe câți bretoni gravi și tăcuți, pe câte bretone mistice, cu privirea serioasă, nu va fi

Tip de țaran breton

Țarancă bretonă în haine de sărbătoare.

mângăiat ea? Ceața o învăle ca într'un fum de tămâie și când bruma se mișcă ușor, suflată de vânt, tulpanul alb care-i acoperă capul delicat, pare că flutură și el. Mănile ei fine și împreunate de rugăciune sunt de o gingășie nespusă. Din ochii ei odinioară strălucitori, astăzi voalată de brumă și de ani, tot se mai revarsă încă blândețea și mila. Insoțitorul meu șoptește cu înduioșare: „Oh! Notre-Dame de Bon-Secours!”

Dar o rază de soare, palidă și totuș așa de luminoasă, răzbește prin ceața fină. Preluzele verzi scânteiază de rouă. Bătrânele case par revărsate cu aur topit; geamurile lor sclipeșc ca niște plăci de rubin și de topaz. Perspectiva îngustelor uliți se perde în depărtare; la capătul ei bruma se acumulează în straturi groase și totuș străvezii, de ne face impresia că se deschide spre ocean. Un automobil ce trece sunând din corn, ne strică iluzia ev-medială în care ne adânciserăm timp de câteva clipe.

...Înainte! înainte! afară de oraș, pe câmpiile verzi, adumbrite pe alocuri de râpe și movile, presărate cu albe calvaruri. Din timp în timp ne scoborim din automobilul care transportă binișor, fără grabă, și mergem să cercetăm mai de aproape lespezile cenușii de piatră deasupra cărora sunt sculptați, în relief, sfinți și asceți cu obrajii supti, cu ochii închiși, cu torsurile scobite. Membrele lor țapene și slabe par de o lungime nemăsurată. Ei dorm în calmul acestei zile cețoase, sub cerul cenușiu și umed, în mijlocul landelor misterioase și reci. O tăcere adâncă stăpânește împrejurimile; adevăratul pământ al Bretoniei, pământul enigmatic și feroce în care trecutul a infiltrat atâta sânge, pe care sgomotul bătăliilor a răsunat de atâtea ori, se întinde în toate

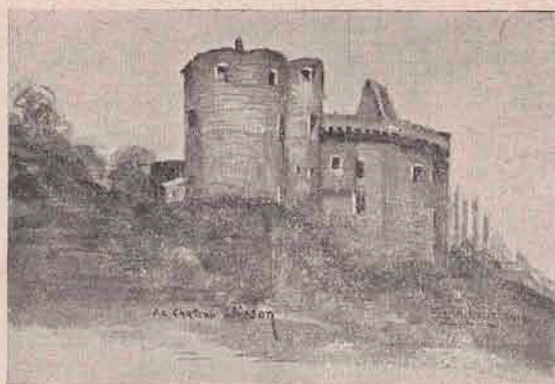
părțile convulsionat și mut. De când am eșit din Nantes a trecut aproape o zi întreagă; larma vieții nocturne a încetat de a urui în urechile noastre. În jurul nostru liniște adâncă, de pare liniștea eternă. Doar motorul automobilului țicăne ușor. Am străbătut sate lungi și înguste, cu căsuțe de lemn și pridvoare ciudate, am întâlnit flăcăi și fete, moșnegi și bătrâne. Siluetele mărunte și îndesate ale bărbaților, mersul grav al femeilor ale căror panglici albe fâlfăiesc în vânt, — bretoni cu pălării late și rotunde de sub cari fețe severe, rase și adânc brăzdate privesc impasibile, hanuri vechi cu săli și căminuri imense, biserici seculare și afumate, și de jur împrejurul lor câmpia tainică și abruptă, cu calvarurile și lespezile ei de piatră presărată din loc în loc — cu deosebire între Parisul vioi, număros și intim, pe care l-am părăsit numai de puține zile...

...Dar amurgul nu e departe. Deja deasupra landelor posomorâte, gonesc umbre străvezii, întretăiate de fășiile sângeroase ale soarehii spre asfințit. În față nu departe de noi, întrezărim ținta excursiunii noastre. Peste zece minute vom intra în burgul Clisson. Dar nu petru burg am venit noi, ci pentru a vizita faimoasele ruine ale fortului lui Dugueschin, a cărui siluetă mutilată și masivă se înalță, prin brumă, misterioasă.

Când urcăm colina pe care e clădit castelul, un stol de corbi croncănesc rotindu-se deasupra capetelor noastre. Negrele pasări ne pornesc mintea către epoca așa de îndepărtată în care eroul dela Motte-Broons

Țărancă bretonă în port de lucru.

Ruinele fortului Clisson, clădit în anul 1350.

îngrămădeă cu brațele-i vânjoase cadavre de englezi pe pământul breton.

Soarele e gata să dispară în dosul norilor sumbri ai occidentului. O bandă de lumină roșie ca sângele se strecoară prin îngusta fereastră a turnului feudal, până la picioarele noastre. Pe acolo, din înălțimi, închiși în zidurile posomorâte ale fortului, privirea noastră împresoară infinitul mohorât al câmpiilor bretone cu movilele lor înecate de bruma țerei care sosește repede, ca niște nori călători. O viziună mai întâi confuză, dar care se lămurește din ce în ce mai mult, ne obsedează. Ni se pare că auzim sunete de trompetă, că vedem lucind în depărtare armele războinicilor bretoni. O mulțime vagă de luptători se răspândesc pe câmpie; săbiile se întreciocnesc în văzduh, lovesc platoșele, sfărâmă țestele, lucesc prin ceață. Căii nechiază, soldații strigă, steagul breton fâlfăie în vânt. Și în fruntea războinicilor, mai neobosit, mai înverșunat decât toți, călărește Dugueschin, mărunț, spătos, athletic, cu capul lui rotund și masiv, cu brațele-i lungi și vânjoase cari îngrămădesc leșuri peste leșuri în amurgul sinistru și livid.

...În sala de arme a fortului, pereții sunt acoperiți de mușchiu, lespezile de piatră sunt în parte sfărâmate; prin imensul cămin, vântul intră gemând. Afară, aproape s'a întunecat și răcoarea ne pătrunde la oase. Soarele a dispărut; bruma se îndesește peste landă. Doar albele calvaruri se desprind par'că mai albe de pe negrele movile, în acea atmosferă de vis. Prin curtea fortului pământul e gras, umed și se lipește de tăpile încălțămintelor, îngreunându-le. În jurul nostru nici o șoaptă; din depărtare, un murmur vag pornește din burg, ca să ne ajungă la urechi ca un pleoscăit de valuri. Mai aproape, motorul automobilului vibrează în ritm grăbit. Vehiculul se deslușește ca o grămadă sumbră la poalele colinei.

Ne urcăm în el și încet-încet, ca și cum i-ar fi teamă se întrupeze solemnitatea aceluși câmp istoric, automobilul se rostogolește pe șosea. Soarele a apus de tot, dar o lucire vagă rătăcește încă prin bruma sură. Și tot îndepărtându-ne de mărețele ruine ale fortului Clisson, ne întoarcem din când în când să-i mai vedem silueta lividă proiectându-se amenințătoare sub cerul întunecat...

ADRIAN CORBUL.

INVENTATORI ȘI INVENȚII

T. L. BLAGA

Titlul de inventator e, deși nu totdeauna practic, la tot cazul însă frumos. Te înalță peste nivelul oamenilor de rând și sunt momente, în cari devii centrul atențiunii și mândria unui neam întreg, uneori a lumii. Dovada cea mai recentă e Vlaicu.

Sunt abia câteva decenii de când un lucrător de sticlă bolnăvicios a inventat prin o întâmplare norocoasă cunoscutele sticlute, cu cari ni se servesc picăturile din farmacii și cari au proprietatea, că permit, ca medicamentele din ele să se scurgă în formă de picături. Invenția aceasta nepretențioasă a avut darul, că din lucrătorul sărac de până aci, a făcut un om bogat. Cam așa se întâmplă — cred cei mai mulți — cu toate invențiile. Dacă are cineva o idee bună sosită pe neașteptate și dacă ideea aceasta venită la întâmplare și-o pune în aplicare, ajunge deodată un om renumit și cu multe milioane în buzunar. Cei ce cred astfel sunt în mare rătăcire, căci de obicei alta e calea invențiilor. Orișicării inventării îi premerge o cercetare îndelungată și orice cercetare la rândul său e fără folos, dacă nu simțim și nu suntem aproape siguri, că peste tot e ceva de aflat în cauză. Prin urmare invenția are nevoie de trei lucruri. Întâi reclamă cunoștințe temeinice și speciale în direcția respectivă, a doua timp și paciință de fier pentru încercări îndelungate și a treia parale, pentru a putea procura tot, ce pretind încercările. Dacă pe lângă toate acestea mai e și mult noroc la mijloc, probabil că izbutim.

La Newcastle în Anglia avea cineva o mină de cărbuni de pământ foarte rentabilă și în imediata apropiere a acesteia un teren foarte bogat în mineraturi de fier. Avea prin urmare posibilitatea de a extrage fier cât se poate de ieftin și comod, ceea ce pe cât știu — fără cărbuni nu se poate face. Lucrul însă avea și o parte rea, anume mineraiul de fier conținea ceva fosfor, și-atunci când extrageau fierul din mine-rajuri, fosforul trecea împreună cu fierul, iar fierul care conține fosfor are proprietatea, că nu se poate lucra, nu se poate bate, se sparge sub loviturile ciocanului. Astfel fiind, proprietarul nu putea folosi nici decât mîneraiurile sale de fier, ci era nevoit să le împoarte din Spania, ceea ce natural tăia în sume mari de bani. Spre a delătura acest inconvenient proprietarul a angajat doi ingineri pricepuți încercându-i cu rezolvirea problemei, cum s'ar putea îndepărta fosforul din fier. Convinși de importanța problemei au muncit zile și ani și după 10 ani de străduințe i-au dat o soluție mulțumitoare. Încercările însă au consumat rând pe rând, suma oribilă de 50 milioane coroane.

Thomas — astfel îl chiamă pe unul din cei doi ingineri — împreună cu tovarășul său au trecut încă destul de neted peste invenția aceasta, căci n'au cheltuit dela ei. Mult mai greu i-a fost bătrânului Krupp, întemeietorul turnătoriei de oțel astăzi de renume mondial. Moștenise dela tatăl său o făurărie, în care lucră abia cu câteva calfe. S'a întâmplat, că pe vremea aceea a inventat un ciasornicar englez o calitate admirabilă de oțel, pe care-l folosea la prepararea coardelor pentru oroloage. Oțelul e elastic, fierul de bătut e flexibil și aceasta din cauză, că oțelul conține ceva mai mult carbon, decât fierul. Dacă însă carbonul nu e răspândit uniform în oțel, atunci oțelul e fragil, se rupe ușor. Natural, că pentru resortul orologelor nu

putem folosi decât oțel, care nu e fragil, căci altcum am fi nevoiți ca în fiecare lună odată să înlocuim coarda cu alta nouă, ceea ce ar costa prea mult. Ciasornicarul englez și-a cumpărat oțel de cel mai bun și prefăcându-l în bucățele de mărimea boabelor de linte l-a topit într'un vas, mestecând cu multă sârguință în oțelul lichid. În chipul acesta a ajuns ca carbonul să se răspândească cât se poate de uniform prin oțel, iar coardele preparate din el să-și păstreze bunătatea ani de-arândul.

Îndemnat de succesul ciasornicarului, Krupp a început a se ocupa cu gândul, cât de bun ar fi oțelul acesta și la alte obiecte, de pildă la cuțite, cât de bine ar trebui să se valideze la axe, osii pentru trenuri, cari au să supoarte atâtea și atâtea lovituri în drumurile lor, dar mai cu seamă la tunuri, cari nu ar trebui să explodeze îndată ce sunt încărcat ceva mai bine. Dacă îmi e posibil — gândea Krupp — să prepar cantități mai mari de astfel de oțel turnat, cum îl preparase ciasornicarul englez, am rezolvit o mare problemă.

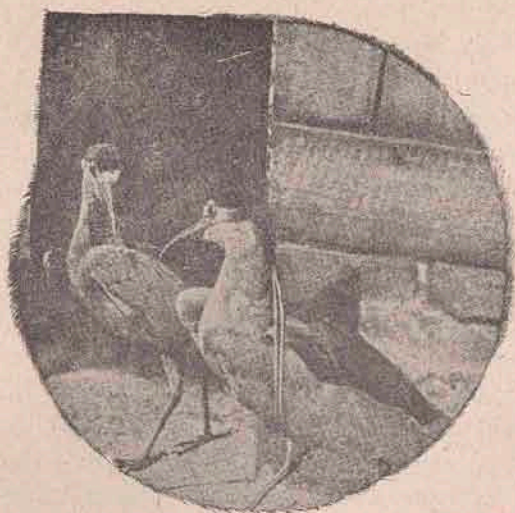
Ani de zile au trecut până când opera lui Krupp a fost încoronată cu izbândă. Tot timpul era preocupat de ideea aceasta, fiecare ban ce-i prisosea îl folosea la încercările necesare. Se culcă seara târziu cu fruntea îngândurată și plin de grije și nu odată îi era masa sărăcăcioasă. Krupp însă nu se dădea înapoi în fața greutăților, iar la urmă a avut fericirea să vadă în locul făurăriei moștenite, o fabrică mare, atât de mare, încât paralele îi curgeau gârlă și numele-i devenise cunoscut în lumea toată.

Cu răsplata lui Krupp însă nu se pot mândri toți inventatorii. Și aici îmi trece prin mințe povestea adevărată a francezului *Bernhard Palissier*, care a trăit pela anul 1660. Era pictor de profesiune și își dusesse arta deja la atâta perfecție, încât putea trăi și-și putea susține familia în mod destul de cinstit. Apucase însă pe mâna invențiilor, cari l-au și sfârșit mai pe urmă. Pe timpul acela în Europa nu știau prepara porțelan. Totul se reducea în direcția aceasta la vase simple de pământ fără forme și culori frumoase. Atunci începuse pe Palissier să-l bată gândul de-a prepara vase frumoase cum n'au mai fost, începuse gândul invenției. Și și-a ajuns scopul, căci și astăzi sunt încă unele bătăci de maiolica (vase de lut, cu figuri frumoase colorate), rămase de pe timpul său, creațiuni de-ale sale și cari astăzi se cântăresc mai mult ca în aur.

Drumul succesului însă a fost foarte lung și spinos. Treisprezece ani de-arândul a trebuit să muncească fără odihnă, timp în care natural penelul de pictor nu-l mai putea folosi și în care a dus cele mai mari mizerii. Nevasta și copiii îi vegetau de pe o zi pe alta, iar el avea nevoie de bani spre a-și zidi cuptorul, în care trebuia să ardă lucrurile terminate. Sosi în sfârșit și ziua aceasta. Cuptorul era zidit, iar formele de lut își așteptau gata pictate baia de foc. Avea să iese ceva splendid. Cuptorul însă trebuia încălzit. Avea nevoie de lemne, și lemne nu erau. Arsele ultimul stânen, în casă nu mai avea nici un ban și vecinii nu-l mai creditau. Atunci în disperarea sa Palissier a rupt padimentul, și cu acesta împreună cu scaunele din casă și-a încălzit cuptorul. Răsplata n'a întârziat. După ce s'a răcit cuptorul și i-a deschis ușa a zărit un vas frumos-frumos, cum nu avusese om până aci, nici chiar regele.

De vândut însă nu putea vinde nici o bucată, pentru că ocupat prea intensiv de invenția sa Palis-

O experiență interesantă cu privire la inteligența paserilor a realizat-o înaripata făptură de mai sus, care pusă în fața unei oglinzi, nu numai că s'a recunoscut pe sine însuși, neconfundându-și imaginea oglindită cu aceea a vreunei alte paseri, dar văzând în oglindă o pată pe aripa ei, s'a grăbit s'o șteargă cu ciocul pe propriul ei trup.

sier încălzise ceva cam mult cuptorul. Prietricele mici săriseră din pereți și se lipiră de glazura vaselor. Un gând îl mângăia, că știa acum metoda de preparare. Imediat se duse la regele și acesta îl denumi de director al fabricii cele mari de vase de lut din Sèvres lângă Paris. Prin gestul acesta binemeritat ar fi fost să se curmeze și zilele amare ale lui Palissier.

Soarta rea însă n'a voit. Căci persecuția Hugenotilor era tocmai în floare pe timpul acela și Palissier era hugenot. „Nu mă pot lipsi de-un artist atât de mare — zicea regele — prin urmare și dacă în inima ta nu poți fi catolic, cel puțin în afară să te arăți ca atare, altcum nu te pot lua sub scutul meu“. Palissier însă a rămas hugenot credincios și în afară, a fost întemnițat și acolo s'a și sfârșit pentru credința sa.

Fiind vorba de invenții cred că e de interes a ști cam cu ce beneficii sunt și împreunate.

Cele mai multe invenții din vremurile de mult trecute sunt a se mulțumi întâmplării. Inventatorii moderni, precum și descoperitorii de legi și doctrine de astăzi nu-și datoresc invențiile și descoperirile lor unei simple întâmplări (sunt de altcum încă și astăzi descoperiri de acestea, ca să amintesc între altele de pildă descoperirea razelor Roentgen), ci sunt oameni de profesie, cari se sbuciumă și se sfarmă ani de zile într-o direcție sau în alta preocupăți anume de gândul unei invenții, pe care în mintea lor o și văd întrupată. Chiar și inventatorii atâtor și atâtor obiecte mărunte practice, a diferitelor obiecte de haz adeseori sunt nevoiți să studieze și se experimenteze ani de-arândul până ce să ajungă la vreun rezultat bun. Așa de pildă a lucrat un inventator de jucării american aproape viața sa întreagă înzadar în direcția aceasta, până când în sfârșit a inventat jocul atât de cunoscut la copiii Yankeeilor și foarte predilect, numit „porcii în treițoiu“. Ani de zile dusese sârmanul o existență plină de mizerii. Jucăria aceasta însă îl făcu dintr'odată om putred de bogat. Inventatorul mecanismului de metal, care permite să se fixeze nasturii la ghețe și care face superfluu cusutul atât de anevoios al nasturilor și-a câștigat cu brevetul (patentă) său o avere uriașă. Inventatorul țintelor cuie-

lor de lemn pentru ghețe a câștigat suma rotundă de o jumătate milion de dolari. Inventatorul preseii de lămâi din sticlă a câpătat numai fiindcă a dat ideea acestui instrument practic de bucătărie suma de 50.000 dolari. Inventatorul unui mecanism nou de încheiat mânușile a obținut aproape un milion de dolari numai în tantieme. Un călimăr de cerneală automatic, care a cucerit foarte mult gustul publicului mare a adus fericitului proprietar în timpul scurt de când e în circulație suma de 200.000 de dolari, astfel că dacă se continuă tot așa proprietarul va intra curând în șirul milionarilor. Cam acelaș fel de rezultate materiale au atins și inventatorii anumitor ace de siguranță, a fluerilor pentru bicicliști, precum și altor obiecte de folos practic.

Maioritatea celor cari au inventat lucrurile acestea simple, la aparență fleacuri, s'au îmbogățit așazicând peste noapte. Dacă însă am știrici istoric de dezvoltare a prestațiunilor lor, ne-am convinge și am rămâne uimiți de timpul, energia de gândire și foarte des de banii depuși în invenție, până când în sfârșit au ajuns la un rezultat satisfăcător. Vorba aceea, e mult mai greu a încerca, a proba, decât a studia. Câți mecanici nu și-au jertfit jumătate din viață, pentruca prin o invenție practică să permită a economisi timpul și banul și să satisfacă o trebuință arzătoare. Se gândeă de pildă ani de-arândul la îmbunătățirea sau simplificarea unui obiect practic folosit zi de zi, de pildă la un nasture de pantaloni, care să nu se rupă niciodată. Cât năcaz și ceartă nu ar economisi sârmane gospodine cu astfel de nasturi ideali și câtă muncă nu ar cruța croitorii. Și de câteori nu credeă, că și-a ajuns scopul, că prin mecanismul aplicat nasturele e fixat cum nu se poate mai bine. Iată însă, că un strănutat sănătos îl desprinde și o gaură mărișoară în stofa pantalonilor își bate joc de truda de ani de zile. Eră nevoit să înceapă dela început urmând alte combinații și mai ingenioase. Și iarăș trec ani de încercări până când în sfârșit îi vine o idee și mai bună. Atunci inventatorul e om făcut în timpul cel mai scurt. Nouă, celor cari nu am fost, nu suntem angajați în munca aceasta, ni se pare lucru de tot simplu și nu arareori auzi pe unul s'au pe altul zicând, că nu e cine știe ce lucru mare, că și el ar fi putut face așa ceva. Natural, că și el ar fi putut face așa ceva, dacă — un dacă foarte mare — ar fi dispus de spiritul inventator și de paciința mecanicului respectiv, proprietăți cari nu le poți însuși, ci cu cari te naști.

Dacă Morse, inventatorul telegrafului cu fir răspândit astăzi în întreagă lumea și-ar fi amănat invenția cu o generație mai târziu, nu s'ar fi ales numai cu onorurile, cu cari l'au încărcat contemporanii săi, ci ar fi ajuns și om bogat, cum au ajuns toți colegii săi de mai târziu. El s'a mulțumit cu onorurile ce i s'au acordat și cu recunoștința posterității, în timp ce inventatori ca Ericson, Tesla, Bell, Thomson, Corliss, Howe, au devenit fiecare câte un Croesus.

Elias Howe, care prin inventarea mașinei de cusut s'a făcut unul din cei mai mari binefăcători ai omenimei, a incasat pentru brevetul său, suma rotundă de două milioane dolari, sumă pe care a câștigat-o însă abia după procese îndelungate pentru validitatea patentei. Vorba e, și-a ajuns răsplata pentru munca și osteneala sa. Graham Bell, de al cărui nume se leagă între altele și telefonul, a câștigat prin numeroasele sale invenții multe milioane de dolari. Cyrus Hall Mac Cormick, inventatorul mașinei de secerat, a lăsat la moartea sa întâmplată la a. 1884 o avere uriașă.

S'a calculat, că deja până la 1859 țara a cruțat prin invenția sa cel puțin 55 milioane de dolari anual, astfel că nimeni nu-l invidiă pentru cele 10 milioane de dolari, cât i-a adus mașina de cosit încă până când trăia. *George Henry Corliss*, inventatorul fericit al unei locomotive, care a provocat o revoluție în construcția locomotivelor prin faptul, că economisește foarte mult material de încălzit, a câștigat o avere de șase milioane de dolari. *Samuel Colt*, care a inventat un sistem nou de revolver, a murit la a. 1862 nu numai ca un om putred de bogat, ci și ca unul al cărui nume e înregistrat cu litere de aur în istoria armelor. *Hayward A. Harwey*, cel care a inventat procedura cea nouă, în prepararea plăcilor de oțel pentru panțeră (cuirasă) a murit la 1893 ca posesor al unei averi ce-l puneă în șirul celor mai bogați americani și patentele sale aduc încă și astăzi moștenitorilor sume fabuloase.

— După Naturfreunde și Uraun.

O O O

Te duci...

Te duci...

*Și toamna vâlul pe codrii și-l așterne,
Și frunza arămie se scutură, se cerne...*

Te duci...

*Aș vrea, ca mâne să-ți fi uitat deplin
Și noaptea de subț gene și buza de carmin,
Și zâmbetul și mersul, și tot ce e al tău
Să uit, dar fără chinul părerilor de rău...*

*Cum n'am puteri icoana-ți din sufletu-mi s-o șterg,
Cum n'am puteri de strigăt, și n'am puteri s'alert
Să strâng la peptu-mi chipul, ce mâine o să-l pierd
Și beat de fericire, zâmbind, să mi-l desmierd?...*

Ce trist îmi este visul, și fără căpătâi...

Sublimă arătare, oprește-te!...

Rămâi!...

VASILE AL-GEORGE

O O O

MISTERUL POETULUI

Roman de ANTONIO FOGAZZARO

Trad. din italienește de: D. TOMESCU

— 27 —

XXVIII.

Pe semne, fratele meu și familia lui au bănuțit ceva, fiindcă nu s-au mirat deloc de întoarcerea mea neașteptată și nici de gândul ce-aveam de a-mi relua încurând călătoria întreruptă. Mi-au ascultat cuvintele în tăcere, și niciodată, n-au mai adus vorba despre acest lucru. Bucuros mi-aș fi încredințat fratelui taina mea, dar nu eram sigur că n-o să spună nimic soției sale, care, și ea, la rândul ei, n-avea desigur să stea cu gura închisă.

Acum, dumitale, buna mea prietină, trebuie să-mi cer iertare, fiindcă te-am întâlnit în zilele acelea și m-ai întrebat dacă zvonurile care umblau prin lume sunt adevărate, și eu ți-am răspuns, cu oarecare ipocrizie, că asemenea zvonuri nici nu trebuiesc să fie

ascultate. Se vede însă, că dumneata nu te-ai lăsat amăgită de această aparentă desmintire a mea, fiindcă mi-ai răspuns numai decât, după obiceiul dumitale, că eu sunt o carte veșnic închisă; cu toate astea, vezi, eu n-am fost sincer cu dumneata.

Judecă și dumneata, dacă în nesiguranța aceea de împrejurări în care mă aflu, mi-ar fi fost ușor să vorbesc, ținând mai ales seama și de firea mea. Dacă, cu toate astea, mă găsești vinovat, te rog să mă ierți, și te mai rog să ai în vedere mărturisirile ce ți-le-am făcut mai târziu, lângă bisericuța longobardă, și să ții seama și de sinceritatea desăvârșită de care-o dovedesc acum.

Sosisem acasă în ziua de 21 Mai, și la 1 Iunie nu știam încă nimic despre Violet; mi-am zis atunci, că trebuie să-mi fi scris închis la poștă și m-am dus să mă încredințez. La oficiu n-am găsit nimic; după aceea însă am întâlnit factorul din cartierul meu, care îmi întinse o scrisoare cu marcă streină. Am luat-o; eră dela ea.

Aveam înaintea mea o scrisoare, care cuprindea în sine vieța, sau moartea mea; n-am avut curajul să înfrunt sentința mea în mijlocul acelui vâlmășag de pe stradă. Cunoști dumneata ulicioara aceea fără nume, din partea de răsărit a bisericii S. Maria ad muros, la câțiva pași de poștă? Acolo am alergat.

Cineva m-a oprit în drum și mi-a imputat că nu-mi salut prietini. Poate că unul din acești prietini își mai amintește încă de vorbele pe care mi le-a zis atunci: „Te simți rău? Ești foarte palid“. În ulicioara aceea ierboasă, dintre întărirea de zid și dintre biserica singuratică, am desfăcut eu scrisoarea și am cetit cuvintele acestea:

„Doamne, sunt biruită. Ar trebui să cad zdrobită de mâhnire, și dimpotrivă, sunt atât de fericită! N-ai să mă mai găsești la Nürnberg. Voi pleca pe la sfârșitul lui Iunie și la întâiu Iulie voi fi la Rüdeshheim, în sinul familiei Steele, deocamdată; mai târziu, poate, mă voi duce în Anglita. O, prietinel meu! Nu mai am acum pe nimeni, decât pe dumneata. V. Y.“

Ușa laterală dela Santa Maria eră deschisă.

Am intrat înăuntru.

Și astăzi, când sunt în oraș, mă duc în fiecare zi la Santa Maria, în capela a treia dela stânga, în capela aceea mare și întunecoasă, cu cele două ferești gotice și zugrăvite, în care m-am dus atunci; și ar fi neînchipuit de dureros pentru mine, dacă cineva mi-ar schimba vechea bancă în care am îngenunchiat, între parcmalac și între scaunul duhovnicului.

Asemenea clipe nu se pot povesti. Bucuria și recunoștința sufletului meu nu-și aflau cuvinte care să le cuprindă. Dacă din peptul meu ieșiau glasuri înăbușite, pe când îmi țineam fața strânsă între mâni, acelea erau glasuri de durere, *gemitus inenarrabiles*. Ce aș putea să spun? Am avut atunci simțământul, că în preajma mea se află Dumnezeu și că spiritul meu e cuprins de aiurare.

O digresiune acum, pentru dumneata, buna mea

prietină. Aș vrea, ca filozofia pozitivă să cerceteze aceste mistere și să le dea, în chip nepărtinitor, valoarea pe care-o au. Aș vrea să pună laolaltă și să le compare între ele, emoțiunea omului de știință care desvălește un adevăr însemnat, emoțiunea artistului, căruia-i străfulgeră prin minte concepția unei nouă frumuseți, și emoțiunea aceluia care plâzmuește și-și impune eroică jertfire pentru bine. Mi se pare că-i foarte ușor de găsit asemănarea dintre ele. Toate zămislesc o puternică plăcere spirituală, toate zmulg sufletul omenesc din lumea înconjurătoare, îl îmbată în atingere cu *ceva*, care la început nu se află într'înșii, și pe care-l simt cum se depărtează de ființa lor, și care după aceea trebuie să existe și în chip deosebit, adecă prin sine, deși nu se poate înțelege cum. Noi putem însă să ne închipuim, că asemenea atingeri felurite izvorăsc, prin tot atâtea acțiuni felurite, dintr'o singură ființă, desăvârșită. Ori, dacă această ființă există, orice altă atingere cu ea, ce se poate închipui, trebuie să dea naștere unei emoțiuni de aceeași natură. Ei bine, sufletul religios caută tocmai această atingere cu o ființă desăvârșită în adevăr, în bunătate și-n frumusețe; avântul religios nizește spre această ființă în toate însușirile sale, și iată, izvorînd de aci o emoțiune de același fel, dar mai puternică decât celelalte, în care atingerea dătătoare de beție e mai săracă, mai îngustă.

Dacă ne închipuim niște oameni trăind în celele întunecoase ale unui ipogen, și fulgerătoarea impresiune a unei raze solare care pătrunde la dânsii prin prisme de culori diferite, îi vom vedea cuprinși în chipul acesta de emoțiuni fără nume, inconștienți că aceste felurite emoțiuni au aceeași obârșie, soarele, în care se află fiecare culoare și care pe noi ne face mai fericiți, fiindcă ne trimite întreaga lui strălucire.

Scumpa mea, dumneata știi că eu întotdeauna am avut, din nefericire, o mare slăbiciune pentru goșite de metafizică azurie; într'adevăr, mi-e frică să nu fi gătit prea multe, iarna, în salonul dvoastră, unde nu-mi lipsia nici metafizica, nici azurul și nici căldura. Asta însă e cea din urmă aiurare metafizică, deci, mângăe-te.

M-am dus acasă și-am vorbit cu fratele meu, care m-a desaprobat. Nu că vreau acum să mă plâng împo-

triva lui. El eră un om drept, un om de inimă, și întotdeauna a fost foarte iubitor față de mine, care acum îi țin locul de tată, așa cum pot, pe lângă copiii lui, rămași orfani, în șaisprezece luni, de amândoi părinții. Dar poate că atunci n-a cântărit îndeajuns obligația morală care mă legă de miss Yves și a căutat să mă abată, dela gândul și dela planul ce aveam, cu prea multă căldură și patimă.

Lucrul acesta m-a supărat mult, și, în focul mâniei, am lăsat să-mi scape câteva cuvinte asupra scopului împotrivirii sale, care, firește, l-au jignit. I-am cerut iertare numai decât; impresiunea cuvintelor mele însă n-am putut să i-o șterg.

S-a închis apoi într'o rezervă rece față de mine, iar eu am pus capăt discuției, rugându-l să nu spună nimănui nimic. Anumite întrebări însă ale cumnatei mele asupra protestanților din Germania și din Anglittera, precum și înfățișarea lugubră cu care mi le puneă, m-au făcut să bănuiesc în urmă că el nu-și putuse țineă gura; fiindcă eu nu-i spuseseam că Violet eră catolică. Lucrul acesta m-a desgustat și mai mult.

O altă vorbă a cumnatei mele mi-a pricinuit o nouă rană. În casă, eu nu ocupam decât patru camere, și casa e așa de mare, încât o treime dintr'însa stătea deșartă; ar mai fi putut să locuiască într'însa, destul de comod, încă două familii. Într'o zi, îmi ceru una din camerele mele pentru o institutoare, pe care voia s-o aducă în familie, și-mi dete prin urmare să înțeleg, că încăperea casei n-ar fi fost destul de mulțumitoare. Ce-i drept, eu n-aveam deloc de gând să rămân acolo, dacă mă însor; cu toate astea însă, toate aceste dușmăanii, mai mult sau mai puțin acoperite, mă supărau grozav de mult și atunci, pentru întâia oară, m-am gândit să părăsesc orașul meu natal și să mă duc cu Violet la Roma sau la Neapole.

Nu voiu spune aici, ceea ce i-am răspuns missei Violet Yves.

Mi s-a părut atunci, că vorbele mele aveau într'însele toată vâpaia sufletului meu; și tot așa i s-a părut și ei. Recetindu-le însă mai târziu, mi s-au părut și-mi par și azi foarte nepotrivite cu ceea ce simțiam eu. Nu, n-am să le scriu aici; ele sunt frunzele veștejite ale agavului; le voiu lăsa să cadă...

— urmează —

Paserile și aeroplanul.

S'a vestit și s'a scris în atâtea rînduri despre inteligența animalelor, a „fraților noștri inferiori“ cum i-a numit nu-mi mai aduc aminte care scriitor francez. Pe lângă studiile marilor naturaliști răposați sau în viață, foarte mulți particulari s'au dedat cu succes la observațiuni zoologice din cele mai interesante. Răposatul Gh. Panu, regretatul și neobositul publicist român, a scris, paralul cu amintirile lui despre Juni-

mea din Iași, pagini savuroase și de multe ori senzaționale în revista pe care o redactă și în care își aducea contribuțiunile sale așa de interesante de observator al naturii, al sufletului și apucăturilor ce-i desvăluiau animalele de tot soiul pe cari le vedea trăind.

Animalele, cel puțin unele dintre dânsule, au ele o inteligență proprie sau numai un instinct? Iată întrebarea pe care și-au pus-o toți acei cari s'au ocupat de existența fraților noștri inferiori. Adecă, acțiunile la

cari se dedau animalele sunt ele pornite numai dintr-un impuls vag și obscur al simțului lor vital, ori ele izvoresc din pură inteligență, ceea ce ar împreună că ele sunt capabile de a pătrunde și de a compară rostul lucrurilor, despre care trag învățăminte salutare. Părerile, în această privință, sunt împărțite. Se înclină însă, și cu drept cuvânt, de a se atribui animalelor o activitate cerebrală cuasi — omenească. Activitatea aceasta este desigur inedit mai mărginită decât cea a omului,

dar ea s'ar produce în acelaș fel ca și la el. Ar fi întradevăr pueril ca după sutele de experiențe ce se fac în fiecare zi, să negăm inteligența elefantului și a blândului căne. Naturaliștii însă vor să știe dacă animalele, reputeate ca mult inferioare acestor două soiuri, posedă și ele o inteligență a lor.

S'au studiat mai ales paserile în diversele lor manifestări. La Paris, există un institut de psihologie zoologică în care sute de specii de animale sunt supuse unor observațiuni amănunțite, în scopul de a le clasă după inteligența reală la cari dau dovadă în viața lor de fiecare zi. Ar fi prea lung să ne ocupăm aci de admirabilele și palpitatele rezultate la care au ajuns naturaliștii francezi în această privință. Spunem numai că concluzia lor este că: da, animalele, atât terestre cât și acvatice și aeriene sunt de cele mai multeori capabile de raționament, iar raționamentul lor nu este decât un rezultat al observațiunilor comparate la cari se dedau ele în decursul ecistenței lor.

Am pomenit mai sus de paseri. Cele mai recente și de sigur nu cele mai banale dovezi despre inteligența lor sunt cuprinse într-un raport ecstrem de curios adresat acum câteva zile ministrului de agricultură francez de către un inspector forestier, cu ocazia deschiderii epocii de vânatoare în această țară. Observațiunile pe cari le relevăm mai jos, ne descoperă la prepelețe și potârniche niște ciudate calități de discernământ.

De mai mulți ani, în anumite regiuni din Franța, vânătorii constatau o neexplicabilă lipsă de vânat. Paserile părăseau localitatea cu miiile. Corespondentul ministrului agriculturii cercetă pricinile acestei dezertări. Una dintr-insele îi atrase mai mult băgarea de seamă.

El se convinse într-adevăr, că prepelețele și potârnichele părăsiseră mai ales regiunile în care se aflau aerodrome. El se convinse mai apoi, că după cele dintâi zboruri ale aeroplanelor, paserile sus-numite s-au reîntors în localitățile de unde se grăbiseră să emigreze.

Prepelețele și potârnichele au plecat dar din apropierea aeroplanelor și biplanelor, pe cari le luaseră la început drept niște uriașe paseri de pradă. Apoi — faptul acesta a fost verificat — stolurile de potârniche au început să trimeată spioni de ai lor în jurul aerodromelor; și când

acești spioni s-au putut convinge că aparatele zburătoare nu erau paseri de pradă, ei s-au grăbit să încunoștințeze de acest fapt pe soațele lor din stoluri.

Astăzi, paserile de vânat umplu iar cuprinsul pe care-l părăsiseră, iar vecinătatea aeroplanelor nu le mai neliniștește câtuș de puțin.

Nu este așa, că iată o admirabilă dovadă despre inteligența lor?

A. C.

Despărțire.

Iar aseară am trecut, mai mult ca de obicei, pe cărarea vecinic răcoroasă, dela marginea orașului...

Eram departe de orice întrecere de glasuri și-n farmecul amurgului, sub bolta vastă, cu lună de argint — cu fața întoarsă spre scăpărarea violetă a asfințitului, m-a cuprins deodată așa o duioșie, o melancolie bizară parcă.

Din vraful celor gânduri, cari au pus stăpânire, în clipele acele, pe mintea mea — azi zădarnic mă încerc, căci abia doar așa mai mult șters, — de-mi pot formă conturul lor complet...

Atâta știu, că toate încheieturile mi le simțiam, ca după un masaj; mă simțiam învins de-o putere misterioasă, de-o forță magică, pe care eu nu o puteam înțelege...

Și când m-am întors, cu cele din urmă fresăriri de raze palide ale asfințitului, prin colbul drumului de țară ridicat de alergarea trăsurilor și a bicicletelor — nu știu cum, m-am simțit îndemnat de un gând prietenos, să privesc colinele din împrejurimile apropiate...

Sub umbrele de seară, ce-și luau proporții nebănuite, întinderile răsuflau liniștit, mândrindu-și podoabele sfârșitului de vară, de vremece la curmături de dealuri, colțurile de păduri, păreau uriașe pete de cerneală...

Supuși, ca de-o forță imperioasă, ochii mei au căutat în jur, până departe peste valea, unde nouași subțiri plutiau în mlădieri gingașe...

Am privit lung crucea de piatră înfiptă de-asupra podgoriilor proaspăt stropite... și pădurea de peste râu... pe potecile căreia de câte ori am trecut, aveam senzația, ca și cum aș intra în cupola vastă a unei mănăstiri...

Un glas pustiu de clopot a prins a se îngâna undeva departe. Văjăitul râului se auză limpede și prin

freamătul uscat de foi, au prins să mă înfioare acordurile unei orchestre, de pe-o terasă îndepărtată...

Târziu, acasă cu ferestrele larg deschise, sub cântecul tomnatec de greer și poleu de lună, privind nemărginirea cerului înstelat, cu mânilor împreunate sub creștet, am încercat tot zădarnic să înțeleg duioșia vagă, care m-a cutropit în dupăamiaza aceea...

...Dar azi, după-ce negurile, cari au stăpânit ceasurile dimineții și-au topit beteala de argint — atras de ciripitul vesel alor două rândunele și zâmbetul calduț de lumină ce-mi sărută ferestrele — am ieșit pe nisipul rourat al grădinei...

În jurul meu atâta farmec râde și plânge, în aceeaș vreme parcă... în aer plutesc fire de paijan gonite de sbenguiri copilărești — la fel cu firea ta — și la picioarele mele, din comoara de foi a plopului, sub care stam, a început să cadă una câte una galbenă...

Duioșia din seara trecută, am simțit cum se revarsă deodată repede, prin toate încheieturile mele iarăș... și-n mintea mea am înțeles deodată tristeța strânsă în sufletul meu...

Ironicul zâmbet al vremii, care trece în goană nepăsătoare și-mi aduce ora despărțirii, de colțul ăsta de pământ al frumosului nostru Ardeal, de pădurea de peste râu, de crucea înfiptă de-asupra podgoriilor... de lumina unor asfințituri de soare, de tine, de pașii și ochii tăi — înțeleg acum ce-a vrut tristeța bizară din seara trecută...

Ca mâne, am să trec departe — și cu-i o să-i pese, că mie-mi rămâne îndărăt pe-aci, cea mai frumoasă parte a vieții mele?

Iar acum, când ochii tăi, — căci ție ți-am scris șirele aceste — într'un amurg târziu de Septembrie, cu foi galbene și petale risipite, aduse de vântul serii — vor da de ființa acestor câteva alergări de condeiu, eu voi fi poate departe, cine știe pe ce alee, cu ronduri de flori îngălbenite și frunză împrăștiată pe cărări...

Vei cercă poate, rostul lor... și atunci, cine-mi poate spune mie, că silueta mea nu se va desface din umbrele înserării, în jurul tău...

Și închizând și pagina din urmă, nu te vei gândi oare la mine, ca și cum te-ai gândi întâia oară, la ceva lăsat departe, în trecut?

T. Murășan.

○ ○ ○